

BALLÁNÉ NAGY KATALIN*

**A hozzáadott érték típusú adóztatás sajátosságai
az Európai Unió kiválasztott országaiban
és ennek magyarországi vonatkozásai**

A közvetett adók közösségi szintű harmonizációjának kiemelt célja az Európai Közösség tagjai közötti egyenlő versenyfeltételek megteremtése, és az integráció folyamatának, valamint az egységes piac megteremtésének felgyorsítása.

A forgalmi adók esetében a távlati célként megjelölt, teljesen egységes adózási környezetet egyelőre nem sikerült megteremteni, de a tagállamok előírásainak alapvető jellemvonásai már megegyeznek.

Az átmeneti áfarendszert eredetileg csak 1996 végéig kívánták érvényben tartani, de az erre vonatkozó jogforrás szövege már eleve úgy fogalmazott, hogy az átmeneti szabályozást automatikusan meghosszabbítotttnak kell tekinteni addig, amíg a Tanács meg nem alkotja a végleges szabályok alkalmazásához szükséges irányelveket.

Hosszú távon továbbra is az eredet szerinti adózáson alapuló közösségi áfarendszer megvalósítása a cél, mivel ez felel meg leginkább az egységes piac elvárásainak. Az utóbbi években azonban hivatalos állásponttá vált, hogy az elkövetkezendő öt-hat évben csak a jelenlegi szabályok kisebb átalakítására, egyszerűsítésére, illetve modernizálására lehet számítani.

A hozzáadott érték típusú adóztatás szabályozási mechanizmusát Magyarország, és három európai uniós ország – Ausztria, Írország, Svédország – összehasonlításában elemzem. Az adott tagállamok országonkénti jellemzői, amelyek indokolják a Magyarországgal való összehasonlítását, a következők:

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Salgótarjáni Intézete, Pénzügy Tanszék, főiskolai adjunktus.

- Ausztria földrajzilag határos Magyarországgal, történelme több ponton összefonódik hazánkéval (pl. Osztrák–Magyar Monarchia), és az osztrák–magyar gazdasági kapcsolatok súlya igen jelentős.
- Írországot, mint az Unió „kistigrisét” szokták emlegetni a csatlakozását követő gyors és látványos gazdasági felemelkedésének köszönhetően. Az ír áfa-rendszer vizsgálata azért is lehet célszerű, mert Írország Magyarországhoz hasonlóan, történelme folyamán számos olyan csapást szenvedett el, amelyek csakúgy, mint nálunk, kihatnak a jelenkor gazdaságára is, ugyanakkor hazánkhoz hasonlóan szintén csak a XX. században vált politikailag függetlenné.
- Svédország elemzése mellett szól az, hogy Magyarországgal megegyezően magas normál áfakulccsal, „büszkélkedhet”. Ez a tagállam azért is érdekes, mert az összes adóterhelés tekintetében is listavezető az Unión belül.

Az elemzés sokoldalúságának lehetőségét biztosítja, hogy Ausztria és Svédország esetében (a csatlakozás időpontja 1995) 9–9 éves, míg Írország esetén (a csatlakozás időpontja 1973) 31 éves tapasztalatok állnak rendelkezésre a vizsgált területet illetően.

Összefoglalva tehát vizsgálható, hogyan használta, illetve használja jelenleg is ki a többi ország az általános forgalmi adóra vonatkozó irányelvek adta lehetőségeket, és ez mennyiben segítette, illetve segíti őket a stabilabb gazdasági helyzet megteremtésében. [1, 20]

AUSZTRIA, ÍRORSZÁG, SVÉDORSZÁG ÁLTALÁNOS FORGALMI ADÓ RENDSZERÉNEK SAJÁTÓSÁGAI, ÉS ENNEK MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁSAI

A tagállamok áfa-szabályozása megegyezik a hatály, illetve területi hatály, az import, mint adóköteles tevékenység, a termékértékesítés helye, illetve az adó alapja tekintetében, ez utóbbinak belföldi hatálya esetén. Megegyeznek továbbá az egyéb mentességek, az import adómentességek, a Közösségbe történő értékesítés, illetve az onnan történő beszerzés és a nemzetközi fuvarozás mentessége, a másik tagállamban elektronikus úton tárolt számlákhoz való hozzáférési jog, az utazási irodákra vonatkozó külön rendelkezések, a tagállamok közötti kereskedelemre vonatkozó átmeneti rendelkezések hatálya, az adókötelezettség és adófizetési kötelezettség, az adózásának alapja és mértéke, adólevonási joga.

A különbözőségeket elemzésénél az irányvonalat a hatodik irányelv azon pontjai adják meg, ahol az irányelv választási lehetőséget enged a tagországok számára. Itt vizsgálható az, hogy a felkínált eltérési lehetőségeket hogyan használták ki a tagországok, illetve az, hogy az irányelv alkalmazása esetlegesen mennyiben járulhatott hozzá kedvezőbb gazdasági pozíciókhoz.

A Római Szerződés értelmében a tagállamok kötelesek teljes mértékben, hiánytalanul és időben átvenni a nemzeti jogrendszerbe az irányelvek rendelkezéseit, melyektől csak abban az esetben térhetnek el, ha arra az adott irányelv külön felhatalmazást ad.

A hatodik irányelv alapvetően kétfajta eltérést tesz lehetővé, még hozzá egy általános és egy különös eltérést.

Általános eltérés lehetséges az irányelv előírásaitól akkor, ha az irányelv szövege a „lehet” (az angol „may”) kifejezést használja a „kell” (az angol „shall”) kifejezés helyett. Ilyen eltérési lehetőség például a 4. cikk (4) bekezdésének második szaka-

szá, amely lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az ún. csoportos bejelentkezési eredményeként egyetlen adóalanynak tekintsenek olyan vállalkozásokat, amelyek jogilag ugyan függetlenek, ám egymással szoros pénzügyi, gazdasági és szervezeti kapcsolatban állnak.

A tagállamok a hatodik irányelv 27. cikke alapján különleges eltéréseket is alkalmazhatnak. A legfontosabbak ezek közül az adó megállapítás egyszerűsítésére, illetve az adóelkerülés és adókijátszás bizonyos típusainak megelőzésére szolgáló intézkedések. Ezek bevezetése azonban csak akkor lehetséges, ha a végső adókötelezett ségre nem gyakorolnak jelentős mértékű hatást.

A 27. cikk (5) bekezdése lehetővé teszi, hogy a tagállamok fenntartsák azon különös, a hatodik irányelv előírásaitól eltérő szabályait, amelyek 1977. január 1-jén hatályban voltak és erről a Bizottságot legkésőbb 1978. január 28-ig értesítették.

A hatodik irányelv által felkínált eltérések közül azok, melyek Magyarország esetében nem értelmezhetők – például a tengeri szállítással kapcsolatosak – nem kerülnek elemzésre, illetve többnyire azok a lehetséges eltérések sem, ahol mind a négy tagállam egyforma alternatívát alkalmazott.

A hatodik irányelv által felkínált eltérési lehetőségek elemzését az irányelv szerinti sorrendben célszerű elvégezni.

Adóalanyok

Az adóalanyok körének kibővítési lehetőségével csupán Írország él, és ő is csak az épületek alkalmi értékesítése kapcsán. Annak oka, hogy ezt a tételt a tagállamok többnyire nem alkalmazták abban keresendő, hogy csupán egy alkalmi értékesítés miatt nem igazán érdemes az adóalanyiság kötelezettségeivel megterhelni az eladót.

Termékértékesítés

Az adóköteles tevékenység fogalmának kiterjesztési lehetőségét ingatlanokkal kapcsolatos jogoknál Írország és Magyarország alkalmazza, építési szolgáltatások esetében pedig Ausztria kivételével mind a három állam. Ez a költségvetés szempontjából előnyös, azonban hátrányt jelent a fogyasztók szempontjából az így megemelkedő ár miatt.

Szolgáltatásnyújtás

Az irányelv szerint az ellenérték ellenében nyújtott szolgáltatásokkal azonos elbírálásban részesülnek a vállalkozás eszközeinek az adóalany személyes szükségletére, személyzetének szükségleteire vagy általában vállalkozásidegen célokra történő felhasználása, amennyiben az ilyen eszközök az áfa teljes vagy részleges levonására jogosítanak. Ugyanilyen elbírálásban részesülnek az adóalany által ingyenesen végzett szolgáltatásoknak saját, illetve a személyzet szükségleteinek kielégítését célzó, illetve általában vállalkozásidegen célokra való teljesítése.

Magyarország, Svédország és Ausztria ezektől a rendelkezésektől nem tért el. Írországnál viszont csak a vállalat saját eseményein a vállalat tagjainak történő étkezési szolgáltatás minősül ellenérték ellenében történő szolgáltatásnak, a többi saját részre nyújtott szolgáltatása, illetve az ingyenesen végzett szolgáltatások pedig, nem minősülnek ilyennek.

Az adó mértéke

A szabványos áfakulcsot az egyes tagállamok az adóköteles összeg százalékában rögzítik, és annak mértéke azonos az áruszállításra és a szolgáltatásokra vonatkozóan. 2001. január 1. és 2005. december 31. között ez a kulcs nem lehet alacsonyabb 15%-nál.

Az áfakulcsokat illetően további specialitás, hogy Ausztriában Jungholz és Mittelberg tartományokban a normál áfakulcs miatt csupán 16%. Ez azért van így, mert az adózás szempontjából ezeket a területeket úgy kell tekinteni, mintha a Németországi Szövetségi Köztársaság területéhez tartoznának, bár földrajzi értelemben Ausztria részét képezik.

A tagállamok alkalmazhatnak egy vagy két kedvezményes adókulcsot is. Ezeket az adókulcsokat, amelyek nem lehetnek 5%-nál kisebbek, szintén az adóköteles összeg százalékában határozzák meg, és csak a hatodik irányelv H. mellékletében meghatározott termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás csoportokra alkalmazandók.

Az összehasonlítás elvégzése után megállapítható, hogy a többi ország jobban kihasználja az adómértékek és mentességek adta lehetőségeket, mint Magyarország. Erre csak néhány példa a sok közül.

Az osztrákoknál például bizonyos feltételek teljesülése esetén 10 százalékos az adó az ipari használatra szánt fára. Ez igen érdekes akkor, ha figyelembe vesszük azt, hogy Ausztriában – az ország Magyarországtól kisebb területe ellenére – az éves fakitermelés 154%-kal több mint hazánkban, illetve az erdőterületek aránya az összes terület százalékában is 149%-kal magasabb, mint nálunk. Ebből az szűrhető le, hogy az osztrákok a fogyasztás ösztönzésén keresztül kívánják érvényesíteni a faipar terén meglévő előnyeiket.

Amennyiben szem előtt tartjuk a végső fogyasztók, és legfőképp a magánszemélyek érdekeit, akkor érdemes megfigyelni azt, hogy milyen adómértékek és szabályok vannak érvényben egy adott országban az élelmiszerekre és a rezsi költségekre vonatkozóan. Az élelmiszerek esetén láthatjuk, hogy mind a négy ország kihasználta a kedvezményes adókulcsok adta lehetőségeket. A vízszolgáltatásra hazánkban és Ausztriában alkalmaznak kedvezményes áfakulcsot, míg az energiahordozóknál megemlítendő, hogy a tűzifa esetén Svédországot kivéve mindhárom országban kedvezményes a kulcs, a fűtőolajnál viszont csak az íreknél.

A belföldi adómentességek esetén választható lehetőségek (opciók)

A beépítetlen telek értékesítése esetén hazánk az adózás lehetőségét választotta, míg a többi három ország mentességet alkalmaz.

Nemzetközi áruforgalomhoz kapcsolódó különleges adómentességek

A svédeknel mentesek a vámeljárásnak, és a raktározási eljárásnak alávetett termékek, az osztrákok, a magyarok és az írek viszont ezeket a lehetőségeket nem alkalmazzák.

Az adólevonási jog keletkezése és mértéke

A svédeknek ha a teljes forgalom 95%-a adóköteles, és a fizetendő adó nem haladja meg az 1000 svéd koronát egy adott vásárlás esetén, akkor az adó teljes egészében levonható arányosítás nélkül. A tárgyi eszközök esetén nem teszik lehetővé az adó levonását. Továbbá náluk a személygépkocsik működtetési költségeinél a levonás minden esetben érvényes, tekintet nélkül arra, hogy a vállalkozás tagjai az adott járművet esetlegesen magáncélokra használták. Az osztrákok, a magyarok, és az írek ezekkel a lehetőségekkel nem élnek. [6, 8, 18, 22, 23, 26, 27]

Adófizetésre köteles személyek

Amennyiben az adó megfizetéséért felelős személy egy olyan adóköteles személy, aki nem bír illetőséggel az ország területén, akkor a tagállamok lehetővé tehetik számára, hogy kijelöljön egy adóképviseletet, mint az adó megfizetéséért felelős személyt. A svédeknek és az íreknek ennek a lehetőségnek az alkalmazására nincs mód, az osztrákoknál és nálunk viszont igen. [6, 8, 18, 22, 23, 26, 27]

Az adó megfizetésére kötelezett személyek esetén a belföldi alkalmazási terület eljárási kötelezettségei

A bevallások elektronikus úton való elkészítését a svédek és az írek nem írják elő. Nálunk 2004-ben az ország 3000 legnagyobb adózójára alkalmazták ezt a lehetőséget, ők ugyanis kizárólag elektronikus úton nyújthatnak be bevallást. 2005-től ez az előírás már az ország 10 000 legnagyobb adózójára vonatkozik. Az osztrákok belföldi illetőségű adóalanyaik számára kötelezően előírják, hogy az áfa-bevallásaikat elektronikus úton készítsék el, ám a külföldi illetőségű személyek számára lehetővé teszik a hagyományos út használatát.

Magyarországon és Ausztriában előírják a számláknak a nemzeti nyelvre történő lefordítását, Svédországban és Írországban ezt még jelenleg nem használják ki.

Az adózási időszakot illetően a svédeknek az általános a havi bevallás, de olyan esetekben, amikor a vállalkozás, illetve a magánszemély nem köteles jövedelemadó bevallást benyújtani, az adóhatóság engedélyezheti az éves bevallás készítését, de csak akkor, ha az adóévre az adó alapja maximum 200 000 svéd korona. Az osztrákoknál havi, negyedéves, és éves bevallási időszakok vannak, csakúgy, mint nálunk. Az íreknek a kéthavi időszak az általános, de éves időszakot is alkalmaznak bizonyos kereskedők esetében.

A kisvállalkozásokra vonatkozó különleges rendelkezések

Az alanyi adómentesség lehetőségét a vizsgált országok közül Ausztriában és Svédországban egyáltalán nem alkalmazzák, Írországban azonban igen, mégpedig 51 000 eurós értékhatárral. Nálunk az alanyi adómentesség felső értékhatára éves szinten általában 4 000 000 Ft, de a családi gazdálkodóknál és a mezőgazdasági átalányadózóknál 6 000 000 Ft. [6, 8, 18, 22, 23, 25, 26, 27]

A különleges rendelkezéseken belül, a mezőgazdasági termelőkre vonatkozó átalányszabályozás

Az irányelv az átalány-térítési kulcs megállapítását teszi lehetővé. A svédek, és az osztrákok ezzel a lehetőséggel nem élnek. Nálunk az átalány térítési kulcs mértéke 12%, illetve 7%, az íreknél pedig 4,3%. [6, 8, 18, 22, 23, 26, 27]

Átmeneti rendelkezések

Azok a tagállamok, amelyek az éttermi szolgáltatások, gyermekruházat, gyermekcipő és lakásépítés vonatkozásában kedvezményes adókulcsot alkalmaztak 1991. január 1-jén, ezekre a termékekre és szolgáltatásokra továbbra is alkalmazhatják ezt.

Az éttermi szolgáltatásoknál ezt az írek és az osztrákok használták ki, a lakásépítésnél viszont csak az írek. A turizmus fellendítése szempontjából előnyös, hogy Ausztriában és Írországban az étkezőhelyi vendéglátás kedvezményes kulcs alá esik (15%, illetve 25%)¹, illetve az is, hogy az ételforgalom ebben az esetben mind a három országnál kedvezményes (15%, illetve 25%)¹. Az ő sikerüket támasztja alá ezen a téren, hogy a belföldi vendégéjszakák száma például minden országnál jelentősen, de legalább 33%-kal magasabb, mint nálunk, nem beszélve az idegenforgalomból származó bevételekről, ami még Írországban is 87%-kal magasabb mint hazánkban.

A lakáshelyzetnél megemlítendő, hogy az íreknél kedvezményes a kulcs a szociális lakásépítés esetén, (25%)¹, valamint ingatlanok renoválására, és javítására, (25%)¹ kedvezményes kulcsot alkalmaznak új épületek értékesítésére, illetve építési munkák végzésére új épületeken (25%)¹.

A „parkoló ráta” alkalmazása területén: Az osztrákoknál ez a ráta 12 százalékos, és alkalmazzák például a kis agrárgazdaságokban megtermelt borra, az elektromos és hidraulikus elven működő gépjárművek bérbeadására, illetve az ilyen járművekkel történő személy, illetve áruszállítás esetén is (25%)¹. Az írek a bárók és kávézók szolgáltatásaira, illetve az aranyból készült műtárgyak és régiségek, valamint az építőanyagok esetében (25%)¹ alkalmazzák ilyen kedvezményes kulcsot, melynek értéke náluk 13,5 százalék. Ezen kívül ilyen náluk a ráta a fényképezési szolgáltatások esetében (25%)¹, illetve a lovászok szolgáltatásainál (15%)¹. Az írek ennek a résznek a lehetőségeit még úgy is kihasználták, hogy kedvezményes kulcsot alkalmaznak olyan kisebb szolgáltatásokra, mint a fodrászat, javítás-szerelés, illetve egyes takarítási szolgáltatások (25%)¹, valamint parkoló ráta érvényes náluk néhány egyéb speciális idegenforgalmi szolgáltatás esetén is (árrés adóztatása, illetve 25%)¹. Ez azért előnyös, mert a végső fogyasztás olcsóbbá tételén keresztül ösztönzik ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételét, támogatva ezzel új munkahelyek létesülését ezekben az ágazatokban.

¹ A Magyarországon érvényes adómérték, az adott termékértékesítés vagy szolgáltatásnyújtás esetében.

A tagállamok közötti kereskedelemre vonatkozó átmeneti rendelkezéseknél az ügylet helye, ezen belül is a termékértékesítés helye

A távértékesítés szabálya: a tárgyévben és az azt megelőző naptári évben a távol-sági értékesítések összege a vevő tagállamában nem haladta meg a 100 000 eurót, akkor azokra az eladó tagállamának szabályai vonatkoznak, vagyis az értékesítés úgy kell tekinteni, mintha belföldi ügylet valósult volna meg. A tagállamok azonban lehetőséget kaptak arra, hogy a verseny védelme érdekében 100 000 euró helyett 35 000 euróban szabják meg ezt az értékhatárt. A vizsgált országokban egyedül Ausztria nem élt ezzel a lehetőséggel, ott ez a határ továbbra is 100 000 euró. Írország és hazánk alkalmazta ezt az alternatívát, vagyis itt 35 000 euró a határ, illetve alkalmazták ezt a svédek is, bár náluk 35 809 euró, azaz 320 000 svéd korona a limit. [6, 8, 18, 22, 23, 26, 27]

A VIZSGÁLT ORSZÁGOK GAZDASÁGI HELYZETÉNEK ÉS ADÓREND-SZERÉNEK ALAKULÁSA AZ UNIÓS CSATLAKOZÁST KÖVETŐ ÉVEKBEN

Ausztria

Ausztria uniós csatlakozásáról elmondható, hogy minden hátrányát figyelembe véve is, jelentős előnyöket hozott az ország gazdasága számára.

A csatlakozásnak köszönhető többek között, hogy az ország sokkal vonzóbbá vált a külföldi beruházók számára, illetve az osztrák regionális, strukturális és területfejlesztési programok is ennek eredményeként kerülhettek megvalósulásra. Az Interreg program keretében például, az EU olyan fejlesztéseket támogat, amelyeket Ausztria a szomszédos országokkal közösen valósít meg. Az Interreg II. program alatt az ország 400 millió schillinget kapott ilyen célra, amelyből közel 120 millió schilling jutott az osztrák–magyar, határ menti regionális fejlesztési projektek megvalósítására.

Az osztrákok a belépéssel ugyanakkor az EU egyik nettó finanszírozójává váltak, viszont ennek is ki tudták használni a pozitív oldalát, hiszen a befizetéseiket, a piacbővülésből származó nyereségük mindenképpen túlszárnyalta.

A csatlakozás azonban igen nagy terheket rótt Ausztriára magas fejlettsége ellenére is. A mezőgazdaságban például meg kellett változtatnia a garantált felvásárlási árak rendszerét, ami súlyosan veszélyeztette az ország versenyképességét, ám az osztrákok az EU-hoz történő csatlakozásra való felkészüléskor rendkívül nagy erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy agrárgazdaságuk megtarthassa mind hazai, mind pedig nemzetközi pozícióját.

Az EU-csatlakozás következményeként megváltoztak az osztrák adózási szabályok is. Például több ponton kellett korszerűsíteniük az adórendszert, melynek eredményéről általánosan elmondható, hogy számos adófajtát megszüntettek, az adóterheket pedig átlagukban csökkentették.

Az áfa változása az iparban érezte leginkább a hatását. Itt ugyanis, a csatlakozást követően az osztrák cégek eredetigazolás nélkül használhattak fel külső importot és így akadálytalaná vált az olcsóbb délkelet-ázsiai input beépítése az exportra szánt termékekbe, viszont az EU-átlagnál magasabb osztrák forgalmi adókulesot kellett a termékek árába beépíteniük, illetve az eddigi export utáni adó-visszatérítés lehetősége is megszűnt, de összességében a termelékenység még így is növekedett. [11]

Írország

Írország gazdasága hírnevéhez méltón, a csatlakozását követően, de különösen 1995 és 2001 között nagyon erős, (évi átlag 9%-os) növekedést mutatott. Az uniós tagságot követően a magánszektorban foglalkoztatottak aránya évente 2,5 százalékkal nőtt, míg összességében a foglalkoztatottság éves szinten mintegy 3,8 százalékos növekedést mutatott – leginkább az idegenforgalom területén – sőt az életszínvonal 1997-re már elérte az EU-átlag 90 százalékát. Ennek okai között szerepel például, hogy az elmúlt tíz év során az ír kormány számos intézkedést vezetett be, melyek az infláció csökkentését, a kormányzati kiadások leszorítását, a munkaerő szakképzését, és a külföldi befektetések támogatását célozták.

Az írek a csatlakozást követő nehézségek kiküszöbölésére a következő megoldásokat alkalmazták. Egyrészt ösztönözték a külföldi beruházásokat, másrészt az uniós regionális politika eredményeiből próbálták meg a lehető legnagyobb hasznot húzni – például 1989 és 1999 között az ország kb. 9,5 Mrd ECU közösségi támogatáshoz jutott, a képzés, a műszaki infrastruktúra modernizálása, a termékek feldolgozottságának fokozása, a marketing fejlesztése, illetve a technológiai megújítás céljára.

A kilencvenes évek második felére az ország gazdasági növekedése már meghaladta az EU-átlag kétszeresét, és mindezt úgy, hogy az infláció az uniós tagállamok közül itt volt az egyik legalacsonyabb. Ezeknek eredményeként 1998 májusára Írország maradéktalanul teljesítette, a Maastrichti Szerződésben rögzített konvergencia kritériumokat, amire ebben az időben mellette egyedül Luxemburg volt képes, s így az első között csatlakozhatott a közös európai valutáris övezetbe. Az előző eredmények elérését az adórendszeren kívül számtalan tényező segítette, így például az igen szigorú és következetes fiskális politika, a bérszint ellenőrzött szinten tartása a kifizetések visszafogásával, s mindezek elfogadására a társadalmi konszenzus megteremtése, a közvetlen külföldi tőkeberuházások, a jól képzett munkaerő, valamint a high-tech lendületes elterjedése, illetve a hazai kereslet erőteljes növekedése, és nem utolsósorban az EU-alapokból történő nagyarányú részesedés. Írország a céljainak elérése érdekében ezen kívül még különböző, mintegy hároméves időtartamú programokat vezetett be, melyek keretében sikerült a monetáris stabilitást megalapozni, adóreformot megvalósítani, valamint szelektív ösztönzőkkel bizonyos szektorok fejlesztését elérni.

A csatlakozás miatt kifejlesztett ágazati programok nagy hangsúlyt helyeztek az ír tulajdonú ipar versenyképességének fokozására, mert a csatlakozás kapcsán az egyik legfontosabb kérdés az ír ipari termékek értékesítése volt. Az Iparfejlesztési Ügynökség például mintegy ezer vállalatnak nyújtott támogatást a 90-es évek közepén. Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy Írországban az ipar ma a GDP-nek már a 38%-át állítja elő, illetve emellett az export 80%-át teszi ki, és a munkaerő 80%-át foglalkoztatja.

Írország azért is érdemes a vizsgálatra, mert az adó kapcsán érdekes az együttműködésük az EU-val, ugyanis az ír közigazgatás folyamatosan ellenzi az adópolitika harmonizálását Európában. Ennek elsődleges oka valószínűleg az, hogy Írország rengeteget profitál a közvetlen külföldi befektetésekből, amelyek számosságának egyik fő oka a külföldi cégek számára kedvező ír adópolitika.

Figyelemre méltóak Írországnak a csatlakozás után alkalmazott, az adórendszert érintő intézkedései, így például az, hogy csatlakozása után három évvel két kulcsos-

sá tette az addigi egy kulcsos emelt áfa rátáját (36,75% helyett lett egy 35%-os, illetve egy 40%-os ráta), illetve csatlakozása után hat évvel teljesen megszüntette ezt a magas kulcsot. [11, 14]

Svédország

A svédeknel a tagság serkentőleg hatott a gazdasági növekedésre, így a csatlakozás első évében a bruttó hazai össztermék például 3 százalékkal nőtt, meghaladva ezzel az EU-átlagot. A csatlakozás hatására továbbá megélenkült a termelékenység, a beruházások 12 százalékkal nőttek, az ipari termelés értéke pedig 11 százalékkal volt magasabb, mint egy évvel korábban. Az ország, 25 év óta először, nettó tőkeimportőrré vált, ráadásul Európában csupán Franciaország és Nagy-Britannia vonzott ekkor több tőkét, mint a 9,5 milliós lakosságú Svédország. Bár a tőkekihelyezés továbbra is növekvő tendenciát mutatott, mégis megállapítható, hogy Svédországban 1960 óta nem volt olyan nagy volumenű a saját hazai tőkebefektetés, mint éppen 1995-ben. Az EU-ba irányuló exportbővülés miatt a külkereskedelmi forgalom is megélenkült, bár ez sok termék esetén hazai piacvesztéssel járt együtt, amiben persze a jóval versenyképesebb uniós termékek is szerepet játszottak. 1995-ben a kivitel 12 százalékkal, a behozatal pedig 8,5 százalékkal növekedett, alátámasztva azt, hogy a tagság hatására inkább az exportra termelő ágazatok teljesítménye növekedett.

Az egyik legfontosabb gazdasági tény mégis az, hogy Svédország nem tagja a Gazdasági és Monetáris Uniónak, mert az ország erre a politikai döntést igénylő lépésre lakossági támogatottság hiányában még nem szánta el magát. Különösen érdekes ez a momentum annak tükrében, hogy az ország már a tagság első évétől kezdve nettó befizetőként jelentkezett, s ez a körülmény szinte előzmény nélkül állt akkor a Közösség több mint húsz éves kibővülési történetében, valamint az a tényező is figyelemre méltó, hogy az ország még ma is az EU legnagyobb egy főre jutó nettó befizetői közé tartozik. Svédország ezeken kívül rendkívüli eredményeket ért el a maastrichti konvergencia-kritériumok teljesítésének terén is, elsősorban a költségvetési deficit lefaragásában. [11]

A MAGYARORSZÁGON ALKALMAZOTT ÁTMENETI ÁFA-SZABÁLYOK

Az uniós csatlakozás miatt szükséges adóharmonizálás során nagyobb probléma az áfánál főként az átsorolandó, és szélesebb fogyasztói kört érintő termékek és szolgáltatások terén jelentkezett, amelyek esetében az adóteher emelkedése közvetlenül volt fogyasztói árat növelő hatású.

Ide tartozik a háztartási energia, így a háztartási fűtőanyagként felhasznált szén, a szilárd tüzelőanyag, a távhőszolgáltatás, és az étkezdében vagy más szociálpolitikai célú intézményben felszolgált, vagy értékesített élelmiszer, illetve étkezési szolgáltatás is, melyekre Magyarország derogációt kért, így ezekre 2007. december 31-ig fenntartható a kedvezményes kulcs.

Átmeneti kivételként Magyarország úgyszintén megtarthatta a kisvállalkozások alanyi mentességének határát, valamint a nemzetközi személyszállítás áfa-mentességét is. [4]

Magyarország uniós csatlakozása és az áfa

A jelenlegi magyar áfa-rendszer legvitatottabb kérdését az adókulcsok mértéke, és ezen keresztül a végső fogyasztók terhei jelentik.

Az Unió egy adott ország esetében az áfakulcsok kialakítását a környező tagállamok kulcsainak figyelembevételével javasolja, annak érdekében, hogy egyik ország se szenvedjen hátrányt a többi tagállamhoz képest az adóbevételek tekintetében.

Hazánk és a szomszédos tagállamok áfakulcsait az *1. táblázat* szemlélteti.

*1. táblázat
Az áfakulcsok Magyarországon és a szomszédos tagországokban¹*

	Ausztria	Szlovákia	Szlovénia	Magyarország
Normál ráta (%)	20	19	20	25
Kedvezményes ráta (%)	10	–	8,5	15, ill. 5
Parkoló ráta (%)	12	–	–	–

A táblázatból látható, hogy a Magyarországon alkalmazott normál kulcs nem csak az előzőekben vizsgált régebbi tagokhoz képest, de az újonnan csatlakozókhoz viszonyítva is rendkívül magasnak számítanak. Emellett persze az is igaz, hogy a két lehetséges kedvezményes kulcsunk közül az alacsonyabb 5 százalékos ráta a hatodik irányelv által felkínált általános lehetőségek közül a legalacsonyabb mérték. Ez a kulcs azonban az értékesítések és szolgáltatások csak igen szűk körére alkalmazható, és inkább csak az egészségügy keretében.

Ez a magas kulcs főként azért jelent hátrányt a magyar gazdaság számára, mert az osztrák, a szlovén és a szlovák határi vámellenőrzés megszűnése új tervterveket nyitott a magyar bevásárló turizmus számára. Valamint figyelembe kell venni a határ menti vállalkozók forgalmának csökkenéséből eredő hátrányokat is.

Ebben az esetben tehát a nálunk alkalmazott fiskális szabályok éppen nem a magyar érdekek védelmét szolgálják, vagyis sürgősen meg kellene tenni a megfelelő adópolitikai lépéseket az egységes piaci törekvések szellemében.

A szomszédos tagállamok kulcsait megvizsgálva, a normál áfakulcs esetén a 20 százalékos mérték lehetne az optimális, a kedvezményes kulcsoknál pedig 10, illetve 5 százalékos mértékeket lenne célszerű alkalmazni.

Amennyiben az áfakulcsok csökkentésénél kizárólag azoknak a fogyasztói árakra történő hatását vesszük figyelembe, akkor a helyzet a *2. táblázat* szerint alakulna.

Ezekből a számításokból látszik, hogy a normál kulcs 20 százalékosra történő csökkentése a fogyasztói ár 4 százalékos csökkenését eredményezné, míg a 15 százalékos kulcs 5 százalékpontos redukálása 4,35 százalékos árcsökkenést hozna.

A kulcsok csökkentése – különösen a kedvezményes kulcsok esetében – azért lenne fontos, mert ezeket szinte valamennyi tagországban elsősorban szociális jellegű esetekre alkalmazzák, vagyis főként azokat a tételeket sorolják a kedvezményes körbe, amelyek az alacsonyabb keresetűek fogyasztásában, nagyobb arányban szerepelnek.

¹ Forrás: Saját összeállítás az irodalomjegyzék [4] számú tételének adatai alapján.

2. táblázat
Az áfakulcsok csökkentésének a hatása a fogyasztói árra

Nettó ár	Adó	Bruttó ár	Az áfakulcs mértéke, osztva százzal	A fogyasztói ár csökkenése százalékban
80	20	100	0,25	–
80	19,2	99,2	0,24	0,80
80	16	96	0,20	4,00
80	12	92	0,15	–
80	11,2	91,2	0,14	0,87
80	8	88	0,10	4,35

Az áfa-szabályozás, gazdaságpolitikai eszközként, felhasználható egy adott országon belül bizonyos gazdasági folyamatok befolyásolására is. A lehetséges szabályozások közül különösen azokat célszerű kiemelni, amelyek hozzájárulhatnak hazánk helyzetének stabilizálásához az Európai Unión belül.

Az alábbi területeken rajzolódna ki magyar kormányzati tennivalók: a népesedési stratégia, a munkaerő piaci reformok, a környezetvédelem, a mezőgazdaság, az idegenforgalom.

A népesedési stratégián egyfelől a születésszám növelésével lehetne javítani. Ehhez az áfa úgy járulhatna hozzá, ha nagyobb kedvezményeket alkalmaz a családalapításhoz szükséges feltételek elemeire, példának okáért esetleg a lakás szektor tételeire. A népesedési stratégia másik fontos eleme a lakosság fogyásának feltartóztatása. Itt az áfa az egészségügyi feltételek, (pl. gyógyszerek, sportolási lehetőségek) kedvezményesebbé tételén keresztül segíthet, sőt a sport terület nagyobb mértékű kedvezményezése akár a munkaerő piac mutatóin is javíthat, hiszen az edzési lehetőségek olcsóbbá válásával ezek igénybevétele nőhet, ami viszont az ezt használók egészségi állapotát kedvezően befolyásolhatja, megakadályozva ezzel az inaktív arányának növekedését. Ez azért fontos, mert pozitív hatással lehet az aktivitási ráta értékére, amely a vizsgált országok közül hazánkban a legalacsonyabb.

A munkaerőpiac helyzeténél a dolgozók immobilitása is problémát jelent, mivel hazánkban jelentős eltérések vannak az egyes területek munkanélküliségi mutatóit illetően. Ez a különbség leginkább a kistérségek vizsgálatakor érzékelhető. Ugyanis például míg Sárvár, vagy Kapuvár környékén a munkanélküliség alig 3,5%-os, addig a B-A-Z. megye területén található Encsen és környékén 31,8%. Ennek megoldására alkalmas lehetne a személyszállítás kulcsának kedvezményesebbé tétele, mert ez még jelenleg is 15%. A munkaerő piaci reformok esetében problémát jelentenek a nem a jelenlegi keresletnek megfelelő szakképesítések is, amin például a kereslet befolyásolásán keresztül lehetne javítani. Magyarországon ugyanis a munkanélküliek között, azoknak az aránya a legnagyobb, közel 38%-os, akik szakmunkás végzettséggel rendelkeznek, de érettségivel nem. Az áfa-szabályok módosításával azonban, a kedvezményesebb áfakulcsok révén, növelni lehetne a keresletet azon szolgáltatók iránt, amelyekhez megfelel az ilyen típusú végzettség. Erre lehet példa az írek

módszere, akik kedvezményes kulcsot alkalmaznak a javítási és szerelési, az építési, a fényképezési, a fodrászati, illetve a takarítási szolgáltatások stb. esetén.

Hazánkban a környezetvédelem területén az egyelőre még igen jelentős méreteket öltő környezetszennyezés okozza a legnagyobb problémát. Itt jó példát szolgáltatnak az osztrákok, akik például kedvezményes kulcsot alkalmaznak a környezetkímélő járművekkel történő szállításra. További lehetőségek például, hogy magasabb kulccsal lehetne adózni azokat az italokat, melyeknek az üvege nem váltható vissza, vagy azokat a könyveket amelyek nem újrahasznosított papírból készültek, továbbá a hulladékkezelési szolgáltatások különböző típusaira is nagyobb kedvezményeket lehetne bevezetni stb.

Mivel az EU a világ legintenzívebb agrárkereskedelmet folytató térsége, ezért a csatlakozási folyamat során kitüntetett figyelem övezte az agrárszektor. Egyrészt mondhatjuk, hogy ez a figyelem kissé talán túlzott, hiszen a magyar GDP alig 5%-át állítja elő ez a szektor, és az összes foglalkoztatottnak is csupán az 5–6%-a dolgozik a mezőgazdaságban. Másrészt azonban nem elhanyagolandó, hogy az Európai Unió közös költségvetése kiadásának mintegy 50%-a jut a tagországok mezőgazdaságára. Ez is alátámasztja, hogy ezt a szektort speciális módon kezeli a Közösség, és Magyarországnak is elegendő figyelmet kell szentelnie az agráriumnak.

Magyarországnak inkább azokra a területekre kellene koncentrálnia, amikor nem számít az, hogy például kinek van több pénze jobb, vagy több műtrágya vásárlására. Ezeknek a feltételeknek leginkább a bio termelés felel meg, melynek áfa révén történő kedvezményezése mellett szól egészségvédő tulajdonsága, illetve környezetkímélő termelési módszerei is.

Ebben az esetben érdemes lenne csatlakozni Svédország áfareform-kezdéséhez. A svéd kormányzat ugyanis azon gondolkodik, hogy mennyivel lehetne csökkenteni a biotermékekre kiszabott általános forgalmi adó mértékét. Ennek célja legfőképp a fogyasztás ösztönzése lenne, és ezen keresztül a biogazdák megerősítése abban, hogy árujuk biztosan nem marad majd a nyakukon. Konkrétan az áfa felezéséről, vagyis 6%-ra történő csökkentéséről lenne szó. Ám ezen kívül érdemes lenne támogatni az Európai Környezetvédelmi Iroda (EUB) azon törekvését is, mely az öko termékek áfa nélküli forgalmazását szorgalmazza az egész Európai Unió területén, illetve javaslatai között szerepel még a nitrogén-, illetve a peszticid (kártvédelemre használt vegyszerek) felhasználással termelt élelmiszerek magasabb kulccsal történő megadóztatása is.

Az idegenforgalom esetén problémát jelent, hogy hazánkban a turisztikai potenciál kihasználtsági foka alacsony, ennél fogva pedig, a turizmusból származó bevételek is alacsonyak, különösen a vizsgált országok adataival összehasonlítva. Ezen a területen az írek szolgáltatnak követendő példát, ugyanis náluk mentes az adó alól az utazási irodák tevékenysége. Ám a turizmus bevételeiben döntő részt képeznek az étkezési és a szállásadói szolgáltatások is, ezért ezek esetében is indokolt a további áfa-kedvezményezés.

Az áfa-szabályok módosításait a végső felhasználók és a gazdaságpolitika szempontjából való megközelítésen túl azonban még meg kell vizsgálni a költségvetés szempontjából is. Megfontolandó az áfa-kötelezettség szélesebb körű kiterjesztése olyan tételek esetében, amely inkább a magasabb jövedelműek fogyasztásával kapcsolatos, illetve ezzel párhuzamosan az alacsonyabb jövedelműek fogyasztására jellemző cikkek felhasználását kedvezményesebb szabályokkal kellene ösztönözni.

Magasabb adókulcsba kellene átsorolni emellett minden olyan tételt, amelynek fogyasztása egészségügyi, vagy környezetvédelmi szempontok alapján ellenjavallt, illetve hatékonyabbá kellene tenni a jogosulatlan visszaigénylések megakadályozását is. [2, 10, 13, 16, 17, 24]

IRODALOMJEGYZÉK

Kiadványok

1. ADOSZTory. Az Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Dolgozók Országos Szakszervezeti Tanácsa, 2004/1. szám-február.
2. BENEDEK TAMÁS: Európai Tükör Fennmaradni és fejlődni az egyesült piacon. MEH Európai Integrációs Iroda, IX. évf. 4-5. szám.
3. BISZTRAI TIBOR, FRIEDMANN IBOLYA, KOLOZSVÁRI ZSUZSANNA, KULCSÁRNÉ GOTTSCHELL MAGDOLNA, SVARSNIG EDIT: Magyar statisztikai évkönyv. KSH, 2004.
4. BONÁ CZ ZSOLT, GÖRÖZDI ZSUZSANNA, DR. KISKOVÁ CS MIKLÓS: Áfa az EU-ba lépés után. Adózási ötlettár a csatlakozást követően. Verlag Dashöfer Szakkiadó Kft. és T. Bt., 2004.
5. DEBRECENI RÓBERT, MÉSZÁROS ILONA, MOLNÁR BEATRIX: Nemzetközi statisztikai zsebkönyv. KSH, 2002.
6. DR. KÁTAI ANDRÁS: Adó-kódex. KJK–KERSZÖV, 2004/4.
7. DR. BOTOS KATALIN, DR. KÖRÖSI ISTVÁN: Nemzetközi gazdasági ismeretek. Szent István Társulat. 2004.
8. EGYED ANDRÁS, DR. GÖTTL BEÁTA, DR. KOROSSY CSABA, DR. KOVÁCS FERENC, DR. NÓVÉ ILDIKÓ, RABB ANDREA, DR. SZTANKÓ DÁNIEL, DR. VÁRKÖVI KRISZTIÁN: Adózás az Európai Unióban. Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Rt. 2004.
9. ERDŐS GABRIELLA, FÖLDES GÁBOR, ÖRY TAMÁS, VÉGHÉLYI MÁRIA: Az Európai Közösség adójoga. KJK–KERSZÖV, 2001.
10. GALÁNTAINÉ MÁTÉ ZSUZSANNA: Európa 2002 A magyar adórendszer az európai uniós csatlakozás tükrében. IV. évf. 2. szám. Euro Info Service 2003.
11. KISS J. LÁSZLÓ: A tizenötök Európái. Osiris Kiadó, 2000.
12. PARÓCZAI PÉTERNÉ DR.: Adóharmonizáció az Európai Unióban. Értesítő és Közlönykiadó Kft. 2004.
13. RÁ CZ MARGIT: EU-kaleidoszkóp. Magyarország EU-érettsége és az EU fogadó-készsége; magyar és német szakértők álláspontja. KJK – KERSZÖV, 2003.
14. SKRABSKI LUCA: Európai Tükör Írország és az Európai Unió. MEH Európai Integrációs Iroda, IX. évf. 1.
15. TÁRNOKI PÉTER: Európai füzetek Az európai egységes piac általános forgalmi adó szabályai. MEH Európai Integrációs Iroda, 2. 2003.
16. TÖRÖK ÁDÁM: Európai Tükör Felzárkózás és versenyképesség. Stratégiai dilemmák az EU Lisszaboni Programjának megvalósulásával kapcsolatban-kísérlet egy vitaindítóra. MEH Európai Integrációs Iroda, IX. évf. 3. szám.
17. VARGA GYULA: Európai Tükör Érett-e mezőgazdaságunk az integrációra? MEH Európai Integrációs Iroda, IX. évf. 4-5. szám.

Internetes oldalak

18. <http://english.bmf.gv.at/> (Az osztrák adóhatóság honlapja)
19. http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-04-001/EN/KS-CD-04-001-EN.PDF (Eurostat yearbook 2004)
20. http://europa.eu.int/abc/history/index_hu.htm (Az Európai Unió története)
21. http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/resources/documents/vat_rates_2004-en.pdf (Az Európai Bizottság „Vat rates applied in the member states of the European Community, Situation at 1st September 2004” című publikációja)
22. http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/resources/documents/vat_ec_se-en.pdf (Az Európai Bizottság „Vat in the European Community” című publikációja)
23. [https://globalvatonline.pwc.com/uk/tls/gvol2/gvol2.nsf/8251ad1d2f797fee80256b1e003a44b7/e5fdbao66e1b24a980256e660058db15/\\$FILE/VAT_Guide_english.pdf](https://globalvatonline.pwc.com/uk/tls/gvol2/gvol2.nsf/8251ad1d2f797fee80256b1e003a44b7/e5fdbao66e1b24a980256e660058db15/$FILE/VAT_Guide_english.pdf) (A PricewaterhouseCoopers „Value Added Tax in Austria” című publikációja)
24. <http://www.biokultura.org/cikkek/egyebcikk.shtml> (Az „Áfamentes ökotermékek” című publikáció)
25. http://www.bmeip.hu/download/europafuzetek/EUF17_Afavaltozas.pdf (Az Európai Füzetek 17. számának „A magyar áfaszabályozás változásai az uniós csatlakozás tükrében” című publikációja)
26. <http://www.revenue.ie/> (Az ír adóhatóság honlapja)
27. <http://www.rsv.se/english/> (A svéd adóhatóság honlapja)